

Лушик Ю.М., Пікулицька Л.В., Циганок Г.М.

Сумський національний аграрний університет

**Презентація та семантизація лексики
під час викладання російської мови як іноземної
на початковому етапі**

Опанування лексики важливий елемент оволодіння будь-якою мовою, оскільки без певного словникового запасу неможливо ані розуміння мовлення інших людей, ані вираження власних думок. Оволодіти іншомовною лексикою – це засвоїти (запам'ятати) значення і форму передбаченого навчальною програмою мінімуму лексичних одиниць; навчитися користуватись цими одиницями в різних видах мовленнєвої діяльності; навчитися розуміти лексичні одиниці на слух і при читанні текстів. Ось чому при викладанні російської мови як іноземної на підготовчому факультеті велика увага приділяється вивченню лексики, де лексика розглядається і як сукупність слів будь-якої мови, і як певний пласт мовлення.

При вивченні будь-якої іноземної мови ознайомлення учнів з новими словами (презентація й семантизація) і їхнє первинне закріплення є дуже напруженою роботою.

Традиційна стратегія викладання іноземної мови припускає дві основні стадії роботи: семантизація лексичних одиниць й автоматизація лексичних одиниць.

Семантизація розглядається як процес розкриття значення іншомовних слів й їхнє запам'ятовування, а автоматизація – як процес використання слів у говорінні з метою оволодіння ними.

Семантизація, як уже говорилося вище, може бути частиною презентації. Існує два основних види семантизації – безперекладні (неперекладні) і перекладні способи семантизації – кожен з яких має свої особливості, переваги й недоліки.

Називаючи найпоширеніші способи семантизації, слід зазначити, що їхній вибір залежить від особливостей самого слова, характерних рис групи студентів, а також від лінгвістичної й професійної компетенції викладача.

На початковому етапі, коли тільки починається нагромадження активного словника, переважає такий вид презентації та семантизації як наочність. У методичній літературі є багато інформації про застосування наочності під час навчання іноземній мові. Традиційно говорять про наочність у вигляді малюнків, фотоматеріалів.

Можна використовувати предметну наочність, тобто ті предмети, які перебувають в аудиторії або можуть бути у викладача й студентів. Можна залучити образотворчу наочність і наочність дією, звукову й контекстуальну. Критеріями для вибору певного виду наочності є: доступність, простота й доцільність.

Сьогодні на уроках багато викладачів переходять на використання відео наочності, де сполучаються дія й звук, наочність предметна й ситуативна, де за допомогою стоп-кадру можна наочно виділити той момент, предмет, вираження почуття й т.д., які необхідно семантизувати.

Для оптимізації навчання лексики може використовуватися символічне зображення слів і навіть словосполучень, що сприяє швидкому й міцному запам'ятовуванню матеріалу. Якщо використовуються різні прийоми запам'ятовування лексичного матеріалу – довільні й мимовільні, механічні й логічні, безпосередні й опосередковані (символи, знаки, жести, опорні сигнали й т.д.) розвиваються інтелектуальні функції аналізу й синтезу, формуються мовні узагальнення, виділяються мовні абстракції у вигляді знаків, схем, правил, тобто вдосконалюється мислення.

З метою планування висловлювання для вираження комунікативного наміру мовця використовуються персоніфіковані й художні символи. Наприклад, відповідні персоніфіковані символічні позначки для дієслів: *«стоять»*, *«бежать»*, *«идти»* тощо - запам'ятовуються набагато краще, так само, як і персоніфіковані символи для позначення етикетних фраз типу: *«Как*

дела? – *Хорошо*». – оскільки вони мають особистісне забарвлення емоціями мовця.

Часто на заняттях для кращого запам'ятовування й виникнення стійких асоціацій використовується так зване кодування й диференціація лексики за семантичною ознакою. Так все зимове, холодне можна позначити сніжинкою, а вся літнє, жарке – сонцем (художні символи).

Використання наочності в цьому випадку не виключає, а передбачає активну розумову діяльність учнів, у складі якої лежить єдність аналітичної й синтетичної форм мислення. Подібного роду символічна наочність допомагає студентів-іноземцю досить швидко згадати заучені фрази й невеликі речення й грамотно використати їх у мовленні.

До візуальних засобів семантизації відносяться також міміка і жести. Даний спосіб семантизації використовується як додатковий для розкриття значення. Наприклад, для пояснення значення слів *«улыбаться»*, *«спать»*, *«плакать»* тощо викладач може використовувати міміку і жести.

Не слід відмовлятися і від вербальних способів розкриття значення слів.

На початковому етапі семантизація іншомовної лексики може відбуватись за допомогою антонімів. Знаючи слово *«новый»*, студенти можуть легко догадатися про значення слова *«старый»*, якщо їм зрозуміло, що таке антонім.

Під час роботи з лексикою на початковому етапі можна використовувати простий однослівний переклад.

Можна просто перекласти слово, що також цілком виправдано, якщо надалі передбачається активне тренування даного слова в різних контекстах або дане слово не представляє великого інтересу з погляду перерахованих способів семантизації, якщо за допомогою перекладу ми найбільш точно передаємо значення даного слова. Переклад часто використовується на початковому етапі навчання іноземній мові. Переклад може здійснюватись на рідну мову студентів або на мову-посередник, якщо викладач і студенти, наприклад, з Туреччини достатньо добре володіють англійською. Можна не перекладати

слово самому, а попросити одного або всіх студентів знайти слово в словнику/різних словниках, включаючи одно- і двомовні словники і т.д., організувавши конкурс на швидкість і правильність перекладу. Але викладачеві варто бути обережним, контролювати процес, інформуючи студентів про те, що те саме слово може мати кілька значень і переклад залежить від контексту.

Однак найскладнішим для викладача й найважливішим для практичного оволодіння мовою можна назвати такий спосіб семантизації, як розвиток мовної здогадки через контекст.

Прийоми тут можуть бути найрізноманітнішими: від дефініції іноземною мовою до складання невеликих образних і зрозумілих ситуацій з використанням нових слів. Але, як і при використанні наочності, тут, також важливо, щоб контекст вживання слова був «прозорим», тобто однозначним, зрозумілим або легко виведеним. Якщо цього досягти з даними словами не можливо, то треба або відмовитися від цього способу семантизації або спробувати з'єднати його з іншими з перерахованих вище способів.

Оптимальність того чи іншого способу семантизації кожного конкретного слова в конкретних умовах визначається його економічністю і надійністю: чим менше зусиль і часу потрібно для розкриття значення нового іншомовного слова, чим точніше розуміння студентами його значення, тим краще обрано спосіб семантизації. У багатьох випадках доцільно об'єднувати два чи більше способів, наприклад, вербальну наочність (контекст) та невербальну (малюнок, рухи, жест тощо).

Очевидно, що робота над лексичними одиницями на початковому етапі викладання російської мови як іноземної не завершується етапами презентації та семантизації. Надзвичайно важливим є те, як це слово буде опрацьовуватися, а також у які контексти нам вдасться його включити. Саме від характеру тренування залежить сила запам'ятовування слова.